

Posudek vedoucího bakalářské práce

PETRA SLOBODOVÁ

Obraz černobylské katastrofy v dílech ukrajinských spisovatelů

Bakalářská práce Petry Slobodové si klade dva cíle: 1) zmapovat v základních rysech ukrajinskou literární tvorbu zabývající se havárií na Černobylské jaderné elektrárně; 2) detailně analyzovat vybraná prozaická díla – konkrétně dokumentární novelu Jurije Ščerbaka *Černobyl* a „videoprózu“ Volodymyra Javorivského *Marie z Černobylu*.

Černobylská katastrofa, pokud ji sledujeme v kontextu ukrajinského duchovního prostoru, patří bezesporu k jednomu ze základních zlomových kataklyzmat 20. století. Literatura 2. poloviny 80. let na tento zlom velmi citlivě reagovala, a to buď přímo konkrétními díly, která se snažila o různé způsoby uchopení a interpretace „materiálu“, nebo nepřímo – zvýšenou akcentací existenciálních otázek, nárůstem tragismu, případně tíhnutím k apokalyptickým motivům. Jen namátkou, jako jeden ze specifických rysů tvorby autorů žitomirské prozaické školy uvádí literární vědec V. Danylenko černobylský faktor, který se dle jeho slov pro většinu představitelů této školy stal nejen sociálním jevem, ale počátkem apokalypsy, která nutí jednotlivé autory sdělovat existenciální úzkost člověka žijícího nedaleko „zóny“. Tato tragická událost rovněž působila jako aktivátor národní sebeidentifikace - prožitá katastrofa dokázala mobilizovat z různých důvodů atrofovaný pocit národní příslušnosti. Zde uvedme například Ju. Tarnavského, představitele newyorské básnické školy, který se velkou část svého tvůrčího života vědomě odvracel od ukrajinské tematiky, aby nakonec pod vlivem černobylských událostí vytvořil jedno ze svých nejvýraznějších a nejapelačnějších děl – poému *U ra na*, kde v křečovité zoufalé extázi pozorovatele i trpitele zároveň vytváří koncentrovanou podobu tragédie ukrajinské historie.

Autorka práce dokázala prostřednictvím analýz dvou vybraných děl zabývajících se černobylskou tematikou vystihnout naléhavost tématu, jež ovšem nespočívá pouze v tragédii vyplývající z katastrofálních ekologických následků, ale která je ve své podstatě obrazem rozkladu společnosti stojící na pokraji zhroucení i v rovině etické a duchovní. Doplňme, že i řada koncepcí, snažících se o určitou strukturaci ukrajinského literárního procesu 2. poloviny 20. století, pracuje s pojmy „duchovní Černobyl“, „postčernobylské duchovní klima“ apod. Právě tento moment přelomovosti se daří Petře Slobodové výstižně uchopit v průběhu celé práce častým odkazováním na jednotlivé momenty vybraných literárních děl, přesahující rámec popisnosti, tzn. ty, jež

nejsou pouhou rekonstrukcí událostí, ale zároveň zrcadlí hlubší procesy odehrávající se v tehdejší sovětské společnosti.

Bakalářská práce Petry Slobodové je zřetelně strukturována. V úvodu se autorka snaží vytvořit databázi nejdůležitějších literárních děl zpracovávajících černobylské téma; rovněž se jí daří postihnout i charakter této tvorby, její motivaci a specifické rysy ilustrované na jednotlivých příkladech. Upozorňuje na publicistickou a dokumentární podstatu prvních děl reagujících na tragédii a dále analyzuje narůstající „hlad“ po uměleckém ztvárnění tématu. Zároveň upozorňuje na obtížnost literárního zpracování této katastrofy a z něho vyplývající malé početné zastoupení literárních děl na toto téma v běloruské, ruské i ukrajinské literatuře. Považuji za pozitivum práce, že se autorka neomezuje pouze na ukrajinskou černobylskou literaturu, ale zmiňuje mimo jiné pozoruhodné dílo běloruské autorky Světlany Aleksijevičové *Modlitba za Černobyl*, které do ukrajinštiny přeložila O. Zabužková. Z ukrajinských autorů, kteří se dané problematiky dotýkají, jmenuje kromě O. Zabužkové a její sbírky *Dirigent poslední svíčky* (1990) S. Jovenkovou a její poému *Výbuch* (1986), B. Olijnyka a jeho poému *Sedm* (1987), již výše zmiňovanou poému Ju. Tarnavského *U ra na* (1992) a další. Kromě výčtu jednotlivých děl autorka některá z nich i komentuje a srovnává (velmi výstižné je například srovnání Dračovy poémy *Černobylská madona* (1988) s jeho ranou sbírkou *Kořen a koruna* (1974), obsahující optimisticky laděný básnický cyklus věnovaný budovatelům černobylské elektrárny).

Jádrem práce je detailní analýza dvou próz - Ščerbakova *Černobylu* a Javorivského *Marie z Černobylu*. Autorka se ve dvou oddílech snaží vystihnout podstatné rysy obou próz, zaměřuje se na podrobné zmapování „výchozího materiálu“, tzn. analyzuje míru autenticity a dokumentarismu, hodnotí snahu autorů o větší či menší umělecké zpracování celé problematiky. Konstatuje, že „Ščerbakov text je montáží dokumentů, faktů a osobních svědectví nasbíraných v zóně“, ale zároveň upozorňuje i na výrazové prostředky, které celý text posouvají z roviny čistě dokumentární do roviny etické; rovněž zdůrazňuje silný psychologický prvek prózy a její emoční ladění. Každou ze zmíněných charakteristik diplomantka velmi podrobně ilustruje na řadě konkrétních příkladů, na některých místech můžeme ovšem konstatovat přílišnou detailnost a někdy až zbytečnou popisnost jednotlivých úseků textu. Základní východisko, z něhož autorka vychází, je často neopodstatněně rozměňováno řadou příkladů, které na mnoha místech zůstávají v textu „trčet“ bez následného komentáře či závěrečného hodnotícího shrnutí.

Pokud bych mohla srovnat analýzu Ščerbakovy prózy s analýzou prózy V. Javorivského, musím konstatovat, že ve druhém případě je

rozbor cílenější, soustředěnější, hutnější, vyskytuje se zde méně nepodstatných odboček a ilustračních detailů.

Jedním z možných vysvětlení může být odlišný charakter tohoto díla, jinými slovy fakt, že tato próza neaspiruje na to být publicistickým textem, ale je zde patrná snaha o vytvoření prózy komplexnějšího charakteru s výraznějším uměleckým záměrem, tzn. v tomto případě polofiktivní román. Diplomantce se velmi dobře daří vystihnout charakter dvou hlavních dějových linií a zhodnotit míru a podobu vzájemné propojenosti těchto souvisejících strukturních prvků. Rovněž velmi trefně upozorňuje na cílenou prozaickou práci s postavami, u nichž je patrná typizační tendence. Zvláště kvalitní je kapitola 3.6 Symbolika, kde autorka komplexně vystihuje podstatu základních symbolů a symbolických situací objevujících se v románu a zároveň velmi dobře vztahuje jednotlivé symboly k autorskému záměru vyznění celého díla. Pozitivem práce je i snaha o srovnání dvou analyzovaných próz s dílem Světlany Aleksijevičové *Modlitba za Černobyl* v závěru práce.

Nejvýraznější výtka je přílišné zabředávání do popisu děje jednotlivých próz bez následného důkladnějšího rozboru a shrnutí, tato popisnost místy zastírá načrtnutou tezi a spíše než jako ilustrační materiál působí jako materiál práci zatěžující.

Ani tato výtka ovšem nemění nic na tom, že předkládaná práce splňuje kvality nutné pro její úspěšnou obhajobu. Z celé práce je zřejmé, že autorka přistoupila ke zpracovávanému tématu s pečlivostí a dokázala, že je schopná detailně analyzovat prozaický text a vyvodit z této analýzy shrnující závěry.

Na základě výše uvedeného hodnocení navrhuji práci ocenit známkou „výborně“.

4. 6. 2020

Tereza Chlaňová